

بررسی تاثیر مخرب دنیوی ریا در قشر مذهبی

مرضیه صفری¹

چکیده:

یکی از گناهان کبیره که بسیاری از افراد و قریب به 90 درصد افراد جامعه درگیر آن هستند "ریا" میباشد و کسی که در عقیده و عمل خود خالص نیست در مرتبه یای از شرک قرار دارد و یکی از جلوه های شرک "ریا" است. همه ی اقسام "ریا" شرعا مذبوم بود و از جمله مهلکات عظیم بشمار میاید. در واقع میتوان گفت "ریا" عملی است که به انگیزه ی کسب محبوبیت در نزد مردم صورت می گیرد یا به عبارتی طلب کردن اعتبار و منزلت در نزد مردم به وسیله ی افعال خیر و پسندیده می باشد می تواند قشر مذهبی را بیشتر از سایر افراد جامعه درگیر خود نماید و اثرات زیان بار غیر قابل جبرانی در جامعه بگذارد. و شاید بتوان گفت این معضل بیش از سایر افراد این قشر مذهبی و دینی را درگیر کرده و اثرات مخرب دنیایی فراوانی را بر جای گذاشته است. اثراتی همچون مخدوش شدن رابطه انسان با خداوند را تضعیف نموده و همه به رابطه دیگران نیز آسیب جدی وارد کرده است زیرا چنین عملی به منزله ی بازیچه قرار دادن اعمال عبادی و استهزاد خداوند است و سرانجام فرد را به سقوط و هلاکت می کشاند. همچنین اثرات مخرب دیگری مانند از بین رفتن حس اعتماد به نفس دنیا طلبی تظاهر به خوب بودن روی آوردن به گناهای مثل حد _ دروغ ... خودنمایی مداشتن روحیه انتقاد پذیری را در پی دارد و در این مقاله سعی شده به تحلیل درست و شناخت عوامل موثر_ آثار_ انواع_ عوامل موثر در بروز ریا پرداخته شود.

"کلید وازگان: مخرب _ دنیوی _ ریا

¹ سطح 2_ حوزه علمیه امام خمینی (ره)_ کرمانشاه

مقدمه:

با توجه به اینکه بخش بزرگی از شخصیت ما در زندگی اجتماعی و ارتباط با دیگران شکل میگیرد. بنابراین خوب بودن و مورد تعریف و تمجید و تعریف قرار گرفتن از سوی دیگران یک نیاز اساسی به حساب می آید. حال اگر انسان برای کسب اعتبار و منزلت در نزد مردم دست به اعمالی بزند که در عمل آنها را انجام نمیدهد گرفتار گناه بزرگی همچون "ریا" شده و ارتباط با خداوند نیز دچار مشکلات زیادی خواهند شد از آنجایی که امروزه افراد مبتلا به این معضل زیاد بوده و با توجه به ضرورت و اهمیت موضوع مورد تحقیق به بررسی عوامل و علل موثر در بروز "ریا" آثار مخرب ریا انواع و پرداخته نشده است. و نیز با توجه به اینکه "ریا" میتواند خلل و خدشه بزرگی و غیر قابل جبران در ارتباط با رابطه انسان با خدا و محروم شدن از فیض گسترده ی الهی و شقاوت بدبختی انسان را به همراه داشته باشد لذا ضرورت نوشتن مقاله ایی به منظور شناخت آثار مخرب مخرب فراوان "ریا" در افراد مذهبی و متدین جامعه احساس شد همین افرادی که میتوانند نقش بسیار سازنده و کلیدی در دیگر افراد جامعه داشته باشند. لذا به بررسی "ریا" و انواع آن آثار و تبعات مخرب آن عوامل موثر در ایجاد ریا بررسی درجات مختلف "ریا" از نظر هدف فرد مورد توجه تاثیر ریا در اعمال عبادی و... مورد بررسی قرار گرفته است و با توجه به ضرورت موضوع به راهکار های مناسبی برای درمان و از بین بردن ریا پرداخته شده است. و همچنین به بررسی و طرح سوالاتی پرداخته است. از قبیل اینکه:

1. آیا ریا میتواند در فرد باعث ایجاد روحیه ایی خودنمایی و عدم انتقاد پذیری گردد

2. تاثیر ریا در اعمال عبادی و معنوی فرد چگونه است؟

ریا یعنی نشان دادن عمل برخلاف آنچه که عمل باید برای او انجام شود یا مطلق نشان دادن به غیر را "ریا" گویند (1)

علمای اخلاق گویند: "ریا" عبارت است از: نشان دادن و وانمود کردن چیزی از اعمال حسنه یا خصال پسندیده یا عقاید حقه به مردم برای منزلت پیدا کردن در قلوب آنها و اشتها یافتن پیش آنها به خوبی صحت و امانت و دیانت بودن قصد صحیح الهی (2)

ریا در واقع عملی است که به انگیزه کسب محبوبیت در نزد مردم صورت میگیرد در حالی که فاعل آن عمل تظاهر میکنند که انگیزه او جذب رضایت خداوند است و کسی که عملی را به منظور جلب توجه و مدح مردم انجام میدهد ولی چنین تظاهر میکند که قصد اواز انجام آن عمل تقرب به پروردگار است "ریا گ" کار است. ریا یعنی نیکوکاری تظاهر کردن¹. خود را پاکدامن جلوه دادن². دورویی و نفاق است. (3) ترک اخلاص در عمل با آنکه غیر خدا را لحاظ کند (4)

تعریف ریا در قرآن و روایات:

ریا از گناهان کبیره هلاک کننده است و معصیت های نابود کننده در آیات و روایات در نکوهش آنان هماهنگی و تعاضد دارند خداوند سبحان می فرماید: پس وای بر نمازگزاران کسانی که آنان در نماز های خود غفلت میکنند کسانی که ریا میکنند و از زکات ممانعت بعمل می آورند (5) و نیز میفرمایند مردمان را ریا میکنند و خداوند را ذکر نمیگویند مگر اندک (6)

1. سید حسین هاشمی اخلاق در نهج البلاغه ص 177

2. امام خمینی (ره) 40 حدیث ج 2 ص 35

3. علامه مهدی نراقی ترجمه جامع السادات ج 2 ص 242

4. محمد معین فرهنگ لغت فارسی ج 2 ص 1700

5. الماعون 4_7

6. النساء 142

پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: همانا ترسناک ترین چیزی که من بر شما از آن میترسم شرک کوچک است گفته شد شرک اصغر چیست؟ فرمودند: "ریا"

حضرت علی (ع) فرمودند: آگاه باشید ریا و تظاهر هرچند کم باشد شرک است (1)

و نیز فرمودند: چنان چه انسان با حالت ریا از دنیا برود و توبه نکند مورد خشم الهی واقع میشود.

امام صادق (ع) فرمودند: خدای متعال میفرماید: من بهترین شریک ها هستم پس هرکس که برای من عملی را انجام دهد آن عمل را برای غیر خودم قرار میدهم و همچنین فرمودند: از پیامبر (ص) سوال شد فردای قیامت چه چیزی نجات بخش خواهد بود؟ فرمود اینکه به خداوند نیرنگ نرنی که خداوند به شما مکر کند و بدانید که ریاکار در قیامت به چهار نام بخوانند: 1. ای کافر 2. ای تبهکار 3. ای نیرنگ باز 4. ای زیان کار عملت به هدر رفت و اجرت ضایع شد تو امروز سهمی نداری پاداشت را از آن کس که برای جلب نظر او نظر کردی بخواه در جای دیگر فرمودند: به خداوند عملی را که ذره ایی ریا در آن باشد قبول نمیکند

و نیز پیامبر (ص) 9 فرمودند: ریاکار 3 نشانه دارد 1. در تنهایی کسل و بیحال است و 2. چون کسی با او باشد سرخوش و بانشاط است 3. همواره دوست دارد در هر کاری مردم او را بستایند (2)

فرق ریا با سمعه: سمعه و ریا در نتیجه پیامد یکسان است و تفاوت آنها در مسیر انتقال به غیر است یعنی در ریا عمل با نشان دادن به غیر که دریافت از طرف مقابل از چشم است ولی سمعه این عمل با شنواندن به غیر صورت میگیرد این عمل چنان خطرناک است که به آن شرک خفی گویند اگر عبادت الهی با ریا همراه شود شرک عبادی میشود ریا قطعاً اعمال و انفعال دیگر را نابود میکند. (3)

نشانه های ریاکار: امام صادق (ع) از امیرالمومنین نقل میکند برای فرد ریا کار سه نشانه وجود دارد اول نشاط دارد زمانی که مردم میبیند و ناراحت است و وقتی که تنهاست و دوست دارد در تمام کارهایش مورد ستایش قرار گیرد (3)

3. همان ص 179

1. نهج البلاغه خطبه 86

2. سید مصطفی حسینی دشتی ج 4 ص 298

2. سید حسین هاشمی اخلاق در نهج البلاغه ص 178

در حدیث از ابن ابی الحدید از امیرالمومنین (ع) نقل میکند چهار نشانه آمده است و دو نشانه آخر این است: و یزید فی العمل اذا اتنی علیه و ینقض منه اذ لم یتمن علیه (1)

عمل را زیاد میکند و در صورت ستایش از او و کم میکند در صورت ستایش نشدن از او.

انواع و اقسام ریا:

ریا بر چند قسم است: ریا که یا در اصل ایمان است یا در عبارت است و یا در غیر اینها

قسم اول: اظهار شهادتین به زبان و با افکار در دل و این قسم کفر و نفاق است و در ابتدای اسلام شیوع داشته کسی که در دل معتقد بعضی ضروریات دین مانند بهشت و دوزخ و ثواب و عقاب و معاد جسمانی و بقا تکلیف نباشد ولی از خوف شمشیر شریعت اظهار آن را نکند و اظهار اعتقاد نماید و این جمله از کفر و نفاق و صاحب آن از دایره ی دین و اسلام خارج و در آتش جهنم مخلد است. قسم دوم: ریا در عبارت است و بر چند نوع است: اول آنکه با وجود اعتقاد به خدا جل جلاله و پیغمبر (ص) داشته باشد و در اصل عبادات واجبه خود ریا کند. مثل اینکه در خلوت تارک الصلوه و تارک الصوم و تارک الزکوه باشد و چون در حضور مردم باشد و نماز بخواند روزه بگیرد زکات بدهد و عبادت کند (2)

با این قیاس این اشخاص اگر چه در زمره ی کفار محسوب نمیشوند ولیکن بدترین اهل السلام و نزدیکترین ایشان به کفار هستند.

دوم اینکه: این افراد در عبادات واجبه خود مرتکب ریا نمیگردند ولیکن در عبادات مستحبه ریاکار هستند. مثل اینکه در خلوت خود نوافل و نماز شب و.... را بجای نمی آوردند اما در حضور مردم رقبت ب این افعال دارند قسم سوم: ریا در غیر عبادات است پس یا در مباحات است مثل تنظیف لباس برای اینکه مردم او را پاکیزه بدانند یا پوشاندن عیبی از بدن خود تا مردم او را سرزنش نکنند.

1. ابن ابی حدیده شرح نهج البلاغه ج 2 ص 180

2. ملا احمد نراقی معراج سعادته در باب آداب و اخلاق اسلامی ص 516

خداوند معصیتش را پوشانده و طاعتش را برای مردم آشکار میسازد و فضل و رحمتی از جانب پروردگار برای اوست، و عملش در نزد پروردگار مقبول شده و از این حیث شادمان است. از این جهت که شادی او سبب طاعت کسانی است که با اطلاع یافتن به عمل او مطیع خداوند شده و ستایشش می کنند و دوستش دارند. اگر عمل بر روی اخلاص تنظیم شده باشد، و تا پایان بر آن استمرار داشته باشد سرور ظاهر کردن آن چه قبل و چه بعدش هبط و باطلش نمی کند. از مهم ترین عوامل ریا باور نداشتن خداوند و روز قیامت است. بسیار اتفاق افتاده است که شخص ریاکار خودش نیز متوجه نیست که اعمالش ریایی شده است زیرا حیل های شیطانی و نفس به قدری دقیق است که انسان را گرفتار حب نفس میکند و خودش نیز متوجه نیست.

رابطه ی اخلاص با ریا: (1)

ریا ضد اخلاص است و از هر دری که ریا و شرک وارد شد اخلاص از در دیگر خارج میشود. امام صادق (ع) میفرماید: نیت افضل از عمل است اصلا نیت همان عمل است.

نیت انسان از اعتقادات او سرچشمه میگیرد و به عمل او شکل میدهد اینکه ریا در انفاق و هر کار دیگری مقابل اخلاص قرار میگیرد از آن روست که انجام آن به معنای شرک به خداوند است. به بیان دیگر ریاکاری نشانه این است که ریاکار ایمان واقعی به خداوند ندارد و با توجه مردم خوشایند آنان نظر دارد و رضای خداوند و پاداش اخروی نمی اندیشد بلکه نتایج دنیوی عمل را مورد نظر خود قرار میدهد.

خداوند در توصیف ریاکار میفرماید: ریاکار قرین شیطان است و چه همراه و قرین بدی است شیطان.

از آیات فراوان استفاده میشود که اخلاص دارای درجات مختلفی است و فضل و بخشش حق تعالی به هر شخص به اندازه ی اخلاص اوست و سنگینی و سبکی ترازوی اعمال در آخرت به میزان اخلاص او بستگی دارد و خداوند بر اعمال انسان بینا است و از میزان اخلاص اعمال او آگاه است. (2)

موثرترین درمان ریا بازنگری و تأمل ریاکار در عقیده‌ی خود نسبت به خداوند است اگر فرد ریاکار به یاد آورد که فقط خداوند عالم و قادر است و دیگران هیچ علم و قدرتی ندارند میدانند فقط خداوند است که از نیکی‌ها و بدیهای نیت و عمل او آگاه است و فقط او قادر است منافع بنده‌ی خویش را تأمین و ضررهای زیادی را از او دفع نماید پس به جای توسل به مخلوقات ممکن و ناتوان به خداوند واجب الوجود و مهربان روی می‌آورد و رفاه و سعادت دنیا و آخرت را از خدا می‌خواهد.

یکی دیگر از راهای مبارزه با ریا توجه ریاکار به آثار سو ریاست و اینکه دریابد حاصل ریاکاری چیزی جز تیرگی قلب دوری از خداوند نابودی عمل حسرت آخرت و بی‌بهرگی از همنشینی با مومنان نیست.

را دیگر درمان ریاکاری آگاهی و توجه به پاداش‌های عظیم اعمال خالصانه است. اگر کسی مقام مخلصان را بداند انگیزه‌ی او در کسب مقام اخلاص بیشتر میشود و به جای تلاش ریاکارانه خواهد کوشید مراتب اخلاص خویش را بیفزاید و چه درمانی بالاتر از اینکه شخص ریاکار بداند و بیندیشد که در اثر ریا از مصاحبت و دوستی با محبوب حقیقی محروم میشود و هدایای او اگر کوچکترین ثابته‌ای از ریا داشته باشد از سوی خداوند سریع الرضا پس فرستاده میشود توسل به خداوند و اولیا مخلص او و به کارگیری راهای درمان ریا میتواند این تیرگی و ظلمت را از دل بزدايد. (1)

آیا نمیترسیم هنگام عمل ریایی مرگ ما فرارسد و نتوانیم توبه کنیم؟ با توجه به بیانات مولای متقیان دنیا و رویکرد آخرت و یا مرگ و قیامت از عواملی است که می‌تواند ما را یاری دهد تا اعمال الهی را برای دنیا به جا نیاوریم. در این نسخه‌ی شفاعتبخش نکاتی ذکر شده‌ا که اگر عمل کنیم در درک ریا و مدارای باطنش نیز پاک و آنچه ظاهرش پلید باطن آن نیز پلید است. و پیامبر (ص) میفرماید همانا خداوند بنده‌ای را دوست دارد اما کردار او را دشمن میدارد و کردار بنده‌ای را دوست دارد اما شخص او را ناخوش میسازد.

1. اول اینکه عملی که انجام می‌دهیم مثل نماز یا روزه و... آیا به نفع ماست یا به ضرر ماست؟ پس فکر کنیم که فعل و عبادت ما را به خدا می‌رساند یا به آتش جهنم؟ و بدانیم اگر این عمل برای خدا انجام شود ما را به سعادت و خدا می‌رساند

2. باید به علم و آگاهی خود بیافزاییم انسان باید بداند در مسیر علمش خطرهای و آفت‌های زیادی وجود دارد. امام صادق (ع) ریا را به مورچه سیاه در تاریکی شب تشبیه کرده و می‌فرماید:

«ان الشرک اخفی من دیب النمل»

شرک را پنهان‌تر از حرکت مورچه بروی سنگ میدانند که هیچ صدایی ندارد (1)

3. با توجه به کلام پیامبر (ص) ما را به این واقعیت می‌رساند که ظاهر عمل مشکلی ندارد نیت و انگیزه‌ی فرد در انجام دادن این عمل است که مشکل دارد. اگر نیت بنده خوب باشد پس می‌تواند در مسیر الهی قدم بردارد بنابراین باید کوشید اعمال خالصانه‌ای انجام داد زیرا اعمال ریایی بسیار خطرناک است و نه تنها سودی ندارد بلکه گناهی نابخشودنی است. انسان مومن باید بداند هر قدر هم نیت خود را غیر خدایی در نظر آورد به همان اندازه از رضای خداوند دور خواهد شد و بدانیم اگر ذره‌ای در نیت خود غیر خدا را در نظر بگیرید گرفتار شرک خفیفی شده است و در پایان مولای متقیان می‌فرماید:

پروردگارا به تو پناه می‌برم از این که ظاهرم را در چشم‌ها نیکو جلوه دهی و باطنم را در پیشگاهت زشت سازی بخواهم به وسیله‌ی اعمالی که تو از آن خوب آگاهی خوش بین و احترامات مردم را برای خود حفظ و نگه داری کنم و ظاهر خوبم را برای مردم آشکار کنم و اعمال بدم را فقط تو بدانی تا به بندگان نزدیک تر گردم و از رضا و خشنودی تو دور گردم. (2)

1. وسائل الشیعه ج 3 ص 409 وج 18 ص 558

2. نهج البلاغه قصار 276

نتیجه گیری:

کلمه ی "ریا" به معنی آن است که انسان بخواهد با اراعه و نشان دادن کارهای نیک خود مقام و منزلتی در دل مردم پیدا کند یا به عبارتی ریا عبارت است از نشان دادن و وانمود کردن چیزی از اعمال حسنه یا حضال پسندیده یا عقاید حقه است به مردم، برای منزلت پیدا کردن در قلوب آنها و اشتها پیدا کردن نزد آن ها به خوبی و صحت و امانت و دیانت بودن قصد صحیح الهی.

گفتیم که ریا یکی از گناهان بزرگ و شرک محسوب میشود. ریا موجب دوری از خداوند و نابودی عمل است. و می تواند انسان را از خداوند دور کند. شخص ریاکار به علت غفلت و فراموشی از خداوند در انجام کارهای خود به غیر خداوند متوسل میشود و این عمل را نابود و انسان را به سوی نابودی و هلاکت می کشاند سپس هر لحظه باید مراقب باشیم که شیطان ما را از خداوند دور نسازد و اعمال ما را هبط نسازد اگر ما بنده مخلص خداییم چرا باید شیطان در ما تصرف نماید. پس اگر دیدیم شیطان با ما سروکار دارد باید بدانیم که کارهایمان از روی اخلاص نیست و برای حق تعالی نیست.

برای رهایی از ریا، اول سعی کنیم نمازهایمان را خالص کنیم. اول نمازهای واجب و بعد نمازهای مستحبمان را بعد اعمال عبادی و.... است. و تمام این اعمال عبادی باید در خفا و مخفیانه انجام گیرد.

بنابراین کاری را که میشود برای خدا انجام داد برای خلق خدا انجام ندهیم و مطمئن باشیم که خداوند وعده داده اگر کار خوبی انجام دهی و آن را حفظ کنی من ده برابر پاداش می دهم و همین برای هر انسان مومن و متدینی بس است و نهایت سعادت است.

منابع و مأخذ

1. علم اخلاق (آموزه های بنیادین) محمد فتحلی خانی مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی چاپ دوم تهران 1389
2. اخلاق در نهج البلاغه ترجمه سید حسین هاشمی موسسه بوستان کتاب قم 138
3. فلسفه اخلاق در اسلام محمد جواد مغتیه ترجمه عبدالحسین صافی موسسه دارالکتاب الاسلامی قم 1386
4. بحثی پیرامون ریا سید احمد مهری موسسه خیریه قایمیه تهران
5. مفردات الفاظ قرآن راغب اصفهانی حسین بن محمد طلیعه نور 1385
6. پله پله تا ملاقات خدا موسسه فرهنگی هنری سبل السلام موسسه نشر 1395
7. ترجمه کامل متن جامع السادات مهدی نراقی ترجمه کریم فیضی انتشارات قایم آل علی قم 1395
8. معراج السعاده در بابا آداب اخلاق اسلامی احمد نراقی پیام مقدس 1389
9. چهل حدیث امام خمینی ره نشر رجا تابستان 1368
10. علم اخلاق اسلامی ترجمه حاج السعادات ترجمه سید جمال الدین مجتبوی تهران موسسه انتشارات حکیم 1390
11. فرهنگ عمید حسن عمید موسسه انتشارات امیرکبیر تهران 1369
12. فرهنگ فارسی محمد معین جلد دوم موسسه انتشارات امیرکبیر تهران 1371
13. معارف و معاریف (دایره المعارف جامع السلامی) سید مصطفی حسینی دشتی جلد 4 چاپ 1393
سپید موی اندیشه
14. فرهنگ لغت المنجید معلوف لويس ترجمه مصطفی رحمانی انتشارات صبه تهران 1393